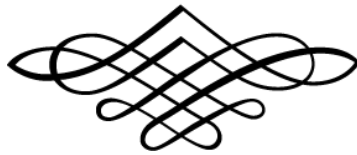

קובץ

חידושי תורה

י"א ניסן תשע"ו

כולל אברכים ליובאוויטש
לונדון

בשבח והודאה להשי"ת, שמחים אנו בזה להוציא לאור קובץ "חידושי תורה" והוא הערות וביאורים בעניני הלכה שנלמדו ב"כולל אברכים ליובאוויטש – לונדון" במשך זמן חורף ה'תשע"ו.

ה"כולל" נתיסד לז"נ הרה"ת הרה"ח מוהר"ר נחמן ז"ל סודאק שליח כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע למדינת אנגליא, תוך ה"שלושים" לפטירתו, ע"י חתנו – יבלחט"א – מהור"ר לוי יצחק שי' ראסקין רב קהילת ליובאוויטש בלונדון. התחלת הלימודים בפועל באופן מסודר הי' בתחילת החורף שנה זו, עם ששה אברכים ממקומות שונים שהעבירו דירתם לגור בתוך הקהילה בלונדון למטרת כולל זה.

במשך החורף למדו בהכולל מהלכות שבת: שהיי' חזרה הטמנה ובישול; מוקצה; בורר; בניין וסתירה בכלים; הדלקת נרות; וכן הלכות תערובת חמץ, ועוד.

בראש הקובץ נדפסו הערות וציונים על "סדר קרבן פסח" מסידור רבינו הזקן, בעריכת ראש הכולל הרב ראסקין שליט"א, והוא תדפיס מתוך מהדורה חדשה של "סידור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות", העומד בשלבי הכנה לצאת לאור.

באשר האברכים עוסקים לא רק ב"ללמוד" לעצמם אלא גם ב"ללמד" עם אחרים, צירפנו גם קובץ על הלכות מוקצה המבאר את עיקרי דיני מוקצה באופן קל השווה לכל נפש ובשפת המדינה. קובץ זה נערך ע"י א' האברכים שי'.

אנו תפילה כי בזכות ההוספה בלימוד התורה שנתווסף ע"י הכולל וע"י ההוספה ב"פוצו מעיינותך חוצה" הנפעל ע"י האברכים, נזכה כולנו לימים אשר "לא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעת את ה'" בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ימים הסמוכים ליום הבהיר י"א ניסן ה'תשע"ו

לונדון, אנגליא

המערכת

תוכן הענינים

- 4 הגדה של פסח - סדר קרבן פסח עם הערות וציונים
- 12 סי' רס"ג - הערות בדיני הדלקת נרות שבת קודש
- 19 סי' שי"ד - פתיחת קופסאות שימורים בשבת—מוסקי?
- 25 סי' שי"ח - בדין עושה מלאכה בשביל אחר אם דינו כאחרים או כעשה לעצמו
- 30 סי' שי"ט - ביאור ההיתר להשליך קצת משקה עם הזבוב שנפל לתוך כוס בשבת
- 34 סי' שי"ט - אוכל ופסולת סוביקטיביים—בורר במין אחד
- 36 סי' תכ"ט - שלושים יום, לפני כל חג?

SUMMARY OF HILCHOS MUKTZA

לתגובות והערות נא לפנות לכתובת:

Lubavitch Kollel, 133 Clapton Common, London E5 9AE

Email: Kollel@LubavitchUK.com

סדר קרבן פסח¹ – עם הערות וצינונים

גליוני הסדור

* **ונשלמה פרים כו'** (בשינוי לשון קצת: של"ה מסכת פסחים בתחלתו, סידור האריז"ל).^א
רבינו קיצר בזה מלשון השל"ה והשמיט: א) "על כן תקנו אנשי כנסת הגדולה התפלה כנגד התמידין"; ב) ההכפלה "וכדי שישלמו פרים שפתינו ראוי לעסוק...". והביאור, כי יש להבחין בין אמירת פרשיות הקרבנות ולימוד הלכותיהן, לבין הך דתפלות במקום קרבנות תקנום: א) קריאת פרשת הקרבן בתורה - מכפרת כקרבן; ב) לימוד - נחשבת כיש מעשה הקרבה; ג) תפלה - כעושה מעשה הקרבה. אמירת סדר קרבן פסח נעלה מלימוד, ושווה לתפלה, ולכך מודגש בו (לבסוף) לומר אותו בזמנו וכו'. לשל"ה - אמירתה שוה לתפלה. יתירה מזה לרבינו - הרי בניגוד לתפלה, כאן פורט מעשה הקרבן, והוי כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל, מעשה הקרבה ממש.^ב

* **קרבן פסח כו' זה הענין כו'** (לשון סדר היום הועתק שם). בסידור יעבץ הקשה על סדר זה כמה קושיות וכתב לאומרו בנוסח אחר. וכדי שלא יוקשה מה שרבינו הביא בכל זה לשון סדר היום, יש לומר בתירוץ קושיות היעבץ:

א) שלא הזכיר זמן ההקרבה ביחוד וקדימתו בחל ערב פסח להיות בערב שבת - יש לומר דכיון דאמירת סדר קרבן פסח הוא משום ונשלמה פרים שפתינו, ולא חייבוהו לכוון לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן פסח בפועל ודיו שיהיה בזמן שהקרבן פסח כשרה, וכמו שהוא לענין תפלת מנחה, לא רצו להזכיר בנוסח זה שהיה הפסח קרב בשמונה ומחצה כו', כיון דעל פי רוב לא יוכל לכוון אמירתו לזמן זה, ויהי' כסותר את עצמו.

ב) לא פרט על מי מוטל חיובו - ויש לומר דלא רצו לפרוט בזה דהוא דוקא בטהורים ויכולים להגיע לירושלים בשעת שחיטת הפסח, דאם כן הוא סותר לענין ונשלמה כו' וכנ"ל.

ג) לא פרט שנוי הפשטו בשבת. - יש לומר דאפילו אם תמצי לומר דאין הפשטו בשבת כהפשטו בחול (ראה נ"כ הרמב"ם הלכות קרבן פסח פרק א הלכה יד), הרי אין השינוי אלא באופן ההפשטה ולא נחית לפרטים כאלו.

ד) כתב בפשיטות שהאליה קריבה ולא התנה שזהו בכבש כי עז אין אליתה קריבה. - ויש לומר דאין זה מצוי, כי רוב פסחיהם היו מן הכבשים, וכתירוץ הראשון **על קושיא מעין זו** בתוספות דיבור המתחיל "מאליה" (פסחים ג, ב). ועדיין צריך עיון.

ה) נשמטו פרטי צליית הפסח נקורו ואכילתו, - ויש לומר מפני שאין כל זה נוגע להקרבת קרבן פסח, וגם אינו בזמן אמירת סדר קרבן פסח, לכן לא הזכירם אלא בכללות.

ו) וא"י לא נזכר על דבר חגיגת י"ד. - ויש לומר, וכמו שרמזו ביעבץ גופא, שנשמט מפני שהחגיגה אינה אלא רשות, ואינה באה בשבת במרובה ובטומאה (פסחים סט, ב).^א

מקורות: א. לקוטי טעמים מקורות כו' להגדה של פסח. ב. על פי לקו"ש חל"ב ע' 36 ואילך, והערה 18 שם.

עיוני הסדור

¹ **סדר קרבן פסח** - הנוסח שלפנינו בעיקרו הוא מס' סדר היום (מר' משה נ' מכיר, ד"ר שנ"ט). הועתק בשל"ה (מס' פסחים – קמא ב). ובסדורי האריז"ל הוא מתואר 'סדר אמירת מעשה פסח בקצרה' – כנסמן בגליוני הסדור. אכן כנראה שמיוסד על 'סדר והלכות קרבן פסח ראשון בקצרה' שמופיע בשולי הגמרא פסחים נו ב (והמשכו - 'פסקי הלכות פסח שני בקצרה' מופיע בדף צט א). אולי נערך שם כהקדמה

ונשלמה פרים שפתינו* ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים ובזמן שבת המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה ויאמר זה :

קָרְבַּן פֶּסַח* מְבִיא מִן הַכֹּבָשִׁים אוּ מִן הָעֵזִים² זָכַר בְּן שָׁנָה וְשׁוֹחֲטוּ בְעֶזְרָה בְּכָל מְקוֹם אַחַר תְּצוֹת אֲרֻבְעָה עָשָׂר דִּוְקָא וְאַחַר שְׁחִיטַת תְּמִיד שָׁל בֵּין הָעֲרָבִים וְאַחַר הַטְּבַת גְּרוֹת שָׁל בֵּין הָעֲרָבִים. וְאִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַחֲמִץ³. וְאִם שְׁחַט קוֹדֵם לְתִמְיַד כְּפֶשֶׁר⁴ וּבִלְבָד שְׁיִהְיֶה אַחַר מְמַרְס בְּדַם הַפֶּסַח כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַשׁ עַד שְׁיִזְרְקוּ דָם הַתְּמִיד וְאַחַר כֵּן יִזְרְקוּ דָם הַפֶּסַח

עיוני הסודר

לפרק 'תמיד נשחט' - תחלת החטיבה המכונה בכמה ראשונים כ'פסח שני', היינו הפרקים ה-ט העוסקים בהלכות קרבן פסח. לא ידוע לי מי חיברו, והסגנון אינו כשל התוספות, ואכן הדברים אינם מופיעים בהתוספות לפסחים של הר"ש משאנץ ושל רבינו פרץ. ובש"ס דפוס ונציא רפ"א השאירו מקום חלק, בין בראשונה בין באחרונה.

⁽²⁾ **מִן הַכֹּבָשִׁים אוּ מִן הָעֵזִים** - נתבאר בארוכה בסה"מ תורת שמואל תרכ"ט ע' קה-קכא, שהם רומזים אל עבודת הצדיקים ושל בעלי תשובה, נסמן באגרות קודש חכ"ו ע' קטו.

⁽³⁾ **וְאִין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח עַל הַחֲמִץ** - לשון זה מופיע בסדר היום' אחר שדיבר על זריקת הדם. ורבינו העבירו לכאן, ובכך סמך דיני השחיטה יחד, ואז עובר לדיני הזריקה.

⁽⁴⁾ **וְאִם שְׁחַט קוֹדֵם לְתִמְיַד כְּשֶׁר** - זה הלשון חידש רבינו אחרי ההדפסה הראשונה של הסודר. ואילו בדפוס ראשון נקט לשון 'סדר היום': 'ואין זורקין דם הפסח עד שישחטו התמיד ויזרקו את דמו'.

וראה ג'ליוני הסודר' ביישוב כמה מהקושיות של היעב"ץ בסודרו. אמנם המעיין בסודר יעב"ץ יראה שאחת הקושיות של היעב"ץ כבר יישב רבינו בלשון הנ"ל. וזה לשון נוסח 'סדר היום' (ובכל מקום שהעתיקו דבריו, עד סודר רבינו):

ואין זורקין דם הפסח עד שישחטו התמיד ויזרקו את דמו. וממרים בדם הפסח כדי שלא יקרש עד שיוזרקו דם התמיד ואח"כ יזרק דם הפסח. ואין שוחטין . . . וזורק.

שעל זה הקשה היעב"ץ דמשמע כאילו זה הסדר הוא **לכתחלה** – לשחוט הפסח לפני התמיד ולמסר בדמו ולזרקו לאחר שיוזרקו דם התמיד. אךן נוסח אדה"ז הוא: .. ואין שוחטין את הפסח על החמץ. **ואם שחטו קודם לתמיד כשר**, ובלבד שיהא אחד ממרס בדם הפסח כדי שלא יקרש עד שיוזרקו דם התמיד, ואח"כ יזרקו דם הפסח...

הלשון המטעה של ה'סדר היום' מקורו ב'סדר קרבן פסח' שבגמ' פסחים הנ"ל, דקאמר שם: "ויהא א' ממרס בדמו שלא יקרש עד שיוזרקו דם התמיד". ורק בהגהות שעל הגליון שם (מהגר"ל פישלס ז"ל) מעיר שצ"ל "ואם שחטו קודם לתמיד כשר", ע"ש. תיקן שלא בניין שהשחיטה לפני התמיד הוא לכתחלה.

ה'סדר' המופיע בהגמרא הוא ארוך הרבה משל 'סדר היום'. והיעב"ץ מקשה על כמה דברים שנשמטו מנוסח 'סדר היום', וב'גליוני הסודר' הובאו נימוקים למה אין מקומם כאן. ויש להעיר כי רוב הפרטים שביקשם היעב"ץ, כן מופיעים ב'סדר' שבגמרא, ומסתבר שבעל 'סדר היום' בכוונה השמיטם, בגלל אי-התאמתם לה'סדר' שהכין.

זריקה אחת פנגד היסוד. וכיצד עושין שחט השוחט וקבל הפהן הראשון שבראש השורה ונתן לחברו וחברו לתברו ותברו להפנה הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת פנגד היסוד וחוזר הפלי ריקן לחברו וחברו לחברו ומקבל כלי המלא תחלה ואחר כך מחזיר הריקן*. והיו שורות של בזיכי כסף ושורות של בזיכי זהב. ולא היו לבזיכין שולים שמה בניחם ויקרש הדם. אחר כך תולין את הפסח ומפשיטין אותו פלו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפרש ומוציאין את האימורים והם התלב שעל הקרב ויותרת הפכד ושתי כליות והתלב שעליהן והאליה* לעמת העצה ונותנם* בכלי שרת ומולחם ומקטירם הפהן על גבי המזבח פל אחד לבדו. והשחיטה והזריקה ומחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת ושאר עונגיו אינם דוחין את השבת. וכן אין מוליכין את הפסח לבית פשחל בשבת אלא פת האחת הם מתעכבים עם פסחיהם בהר הבית והפת השניה יושבת לה בחיל והשלישית במקומה עומדת⁵. חשכה יצאו וצלו פסחיהם. בשלשה⁶ כתות הפסח נשחט ואין פת פחותה משלשים

גליוני הסדור

- * ומקבל כלי המלא תחלה ואחר כך מחזיר הריקן מפני שאין מעבירין על המצות (פסחים סד, ב).^א
 * והאליה... - ראה לעיל ע' 3 קושיא ד.
 * ונותנים כנראה הוא טעות הדפוס וצריך לומר ונותנם וכן הוא בכמה דפוסים.^א
 * קוראים את ההלל - הלויים (תוספתא, פסחים ספ"ד).^ב
 והנה מה שכתבתי הוא לשון סדר קרבן פסח של היעבי"ץ, ואני לא הוספתי מדילי אלא ציון המקור להתוספתא.^ג
 מקורות: א. לקוטי טעמים כ"ו להגש"פ. וכך תוקן ביהגות לסדור רבנו הזקין ע' ס. ב. שס. ג. אגרות קודש ח"ב ע' רמב.

עיוני הסדור

⁽⁵⁾ והשלישית במקומה עומדת - כך הוא במשנה פסחים סד ב. וא"ת למה לא ישבה הכיתה השלישית בעזרת הנשים? הנה אכן כך הוא דעת ר' אליעזר בן יעקב בתוספתא פסחים פ"ד סוף ה"י. ובאור שמח (הל' קרבן פסח פ"א הי"ז) ביאר פלוגתתם דתליא באי שכיחי נשים בעזרה בערב פסח שחל להיות בערב שבת. ומשמע מדבריו שהמניעה לדעת תנא דמתניתין, למה כיתה השלישית לא ישבה בעזרת נשים עד חשיכה, הוא בגלל תערובת אנשים ונשים.

⁽⁶⁾ בשלשה כתות... - דוקא בזה יותר מובן הגירסא הקדומה, שאחרי שמתאר החלוקה לשלושה מקומות אחרי השחיטה עד שחשיכה, חוזר ומבאר "שבשלשה כתות הפסח נשחט" [וחלוקה זו אמורה היתה להימשך גם עד יציאתן לבתיהן]. ואילו לנוסח המאוחר באו הדברים כאן כדבר חדש. ולכאורה אם

אֲנָשִׁים. נִכְנָסָה כַּת הַרְאֵשׁוֹנָה נִתְמַלְאָה הָעֲזָרָה נוֹעֲלִין אוֹתָהּ. וּבְעוֹד שָׁהֵם שׁוֹחֲטִין וּמְקַרְבִּין אֶת הָאֵימוּרִים קוֹרְאִין אֶת הַהֵלֵל*⁷. אִם גָּמְרוּ אוֹתוֹ קוֹדֵם שֶׁיִּקְרִיבוּ כָּלֵם שׁוֹנִים אוֹתוֹ וְאִם שָׁנוּ יִשְׁלְשׁוּ. עַל כֵּן קְרִיאָה תוֹקֵעִין* שְׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה. גָּמְרוּ לְהַקְרִיב פּוֹתֵחִין הָעֲזָרָה. יֵצֵאָה כַּת רֵאשׁוֹנָה נִכְנָסָה כַּת שְׁנֵיהֶם נוֹעֲלִין דְּלֹתוֹת הָעֲזָרָה. גָּמְרוּ פּוֹתֵחִין יֵצֵאָה כַּת שְׁנֵיהֶם נִכְנָסָה כַּת שְׁלִישִׁית וּמַעֲשֶׂה כָּלֵן שְׁוִין. וְאַחַר שֶׁיֵּצְאוּ כָּלֵן רוֹחֲצִין הָעֲזָרָה וְאֶפִּילוֹ בְּשַׁבָּת⁸ מִפְּנֵי לְכַלּוֹד הַדָּם שֶׁהֵיָה בָּהּ. וְכִיצַד הֵיָה הָרְחִיצָה אִמַּת הַמֵּיִם הֵיָה עוֹבְרַת בְּעֲזָרָה⁹ וְהֵיָה לָהּ מְקוֹם לְצֵאת מִמֶּנָּה וּכְשֶׁרוֹצִין לְהִדִּיחַ אֶת הָרֶצְפָּה סוֹתְמִין מְקוֹם יֵצִיאָתָה וְהִיא מִתְמַלֵּאת עַל כֵּן גְּדוּתֶיהָ מִפָּה וּמִפָּה עַד שֶׁהַמֵּיִם עוֹלִים וְצָפִים מִכָּאן וּמִכָּאן וּמְקַבֵּץ אֵלֶיהָ כֵּן דָּם וְכֵן לְכַלּוֹד שֶׁהֵיָה בְּעֲזָרָה. וְאַחַר כֵּן פּוֹתֵחִין מְקוֹם יֵצִיאָתָה וְהַכֵּל יוֹצֵא עַד שֶׁנִּשְׁאָר הָרֶצְפָּה מְנַקָּה וּמְשֻׁפָּה. זֶהוּ כְּבוֹד הַבַּיִת. וְאִם* הִפְסֵחַ נִמְצָא טְרָפָה לֹא עָלָה לוֹ עַד שֶׁמֵּבִיא אַחֵר*:

עיוני הסדור

דין החלוקה לג' כתות חשוב לעצמו, הרי מקומו למעלה, לפני פירוט סדר השחיטה של ערב פסח שחל בשבת. ובסדור האריז"ל של רש"ר נדפס: דבג'. ובשוה"ג תיקן המו"ל: ובג'. וכוונתו צ"ע.

⁷ **קוראים את ההלל** - ראה 'גליוני הסדור'. הציטוט השני הוא מענה להרב זוין ז"ל, וע"ש באג"ק אריכות השקו"ט. ברם זיהות הקוראים את ההלל שהם הלויים כן כתוב ב'סדר היום' ובשל"ה, וכן בקודמם – בהסדר שבשולי הגמ' פסחים הנ"ל (ורק בסדורי האריז"ל נשמטה). ומה שהרבי מזכיר דוקא היעב"ץ – אולי היינו משום שהיעב"ץ ערער על נוסח 'סדר היום' ובכל זאת העתיק דבר הלויים, וה"ה בבחינת שטר שקרא עליו ערער ושוב נתאשר.

ואולי חיל' של הרב זוין היתה, שלאחרי שדבר הלויים מופיע בנוסחאות הקודמות, ובנוסחאות של סדורי האריז"ל ושל אדה"ז נשמט – הרי יש דברים בגו, ולכן הבין שהשמטת 'הלויים' הוא בדוקא. ואילו הרבי חזר והכניס 'הלויים'. ואכן עדיין צ"ב למה נשמטה תיבת 'הלויים' בנוסח סדורים האחרונים.

⁸ **רוחצין העזרה ואפילו בשבת...** - היינו אע"פ שהכת השלישית נשארו בעמדם עד שחשיכה. ואולי בעת שהעזרה נתמלאת מים, עמדו בני הכת השלישית על דוכן וכיוצא בו. והרי כת השלישית עמה מועטין (משנה פסחים שם).

⁹ **אמת המים היתה עוברת בעזרה...** - להעיר מפיה"מ להרמב"ם (תמורה פ"ז מ"ו): "היא התעלה היוצאת מן המזבח לנחל קדרון".

זהו הענין בקיצור גדול. וצריך האדם הירא וחרד על דבר על דבר ה' לקרות אותו בזמנו* שתעלה קריאתו במקום הקרבתו וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן¹⁰.

גליוני הסדור

* [ואם הפסח...]: כן הוא ("ואם" בוא"ו) בסדר היום דפוס ראשון, של"ה וסידורי האריז"ל הנ"ל (מלבד סידור קול יעקב). ובכמה דפוסים שלאח"ז בסדר היום בלא וא"ו. ועצ"ע ובירור.^א
* [עד שמביא אחר]: בסדר קרבן פסח... מעתיק "מתוך סידור המדויק" ומוסיף בהעתקה "ואפילו מאה" - שהשמיטו אדה"ז (ושל"ה וכו'), אף שישנו בס"י מהרי"ק^א (משא"כ בס"י הרש"ר^ב וכו'). לימוד פ"ר פסח א - דוקא מהרשב"י: ראה לקוטי לוי יצחק לזח"ג שם,^ד ולהעיר מלקוטי תורה ר"פ שמיני ה'.

* [ואם הפסח נמצא טריפה . . עד שמביא אחר]: בסדר היום מסיים "ואפילו מאה", וכן הועתק בסידור קול יעקב שם. והוא על פי לשון הרמב"ם הל' קרבן פסח סוף פ"א . . אבל בשל"ה ושאר סידורי האריז"ל ליתא.^ז

* [וצריך האדם . . לקרות אותו בזמנו]: ולכאורה צריך ביאור: הרי אחד מהחילוקים בין שני הדינים דתפלות במקום קרבנות תקנום וקריאת פרשת (ולימוד הלכות) הקרבנות במקום הקרבתם הוא, דתפלה צ"ל בזמן הקרבת התמידין דוקא, משא"כ לימוד פרשת (והלכות) הקרבן במקום הקרבתו אינו קשור עם זמן חיוב ההקרבה. וא"כ תמוה מ"ש ש"צריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו" - שזה ש"יתעלה קריאתו במקום הקרבתו" תלוי בזה שהקריאה היא בזמנו?

ומוכה מזה, שאמירת "סדר קרבן פסח" נחשבת כמו מעשה הקרבת קרבן פסח ממש, ולכן "צריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו".^ח
מקורות: א. לקוטי שיחות חלק לב ע' 36 הערה 4. א. סדור קול יעקב להר"ר יעקב קאפיל. ב. סדור הר"ר שבת מראשקוב. ג. בוח"ג נו א סיפ"ר חייא על הליכות אל רשב"י ללמוד פרשתא דפסחא. ד. לקוטי לוי"צ לוהר שמות-דברים ע' רעח, שרשב"י הוא בחי דעת ור' חייא בחי יסוד. ה. במעלת רשב"י בבחי' צדיק עליון. ו. אגרות קודש חלי"א ע' רב-ג. ז. לקו"ש שם הערה 5. וראה שם בארוכה על נחיצות פרט זה, מיקומו אחרי רחיצת העזרה, ושלאורה אינו מסיים בדבר טוב. ח. לקו"ש שם ע' 40.

עיוני הסדור

(10) במהרה בימינו אמן - ב'סדר היום' מסיים "במהרה בימינו", ובסדורי האריז"ל מסיים "במהרה בימינו א"ס [=אמן סלה]". וילע"ע טעמי השינויים.

הרב אברהם ישעי' שי' ראסקין
מאברכי הכולל

סי' רס"ג – הערות בדיני הדלקת נרות שבת קודש

חובתו הפרטית של אכסנאי בנר

המקור של החיוב על אורח להדליק נרות שבת הוא מהראבי"ה שלמד כן מהא דאיתא בגמ' (שבת כג.) גבי נרות חנוכה, שאכסנאי חייב להשתתף בנרו של בעל הבית, ומזה למד הראבי"ה שהוא הדין לנר שבת. והיינו שנוסף להחיוב שיהי' אור בבית (חובת חפצא), ישנו חיוב גם על האדם הדר בבית (חובת גברא).

המגן אברהם הביא דברי הרש"ל שחיובו הפרטי של אכסנאי (חובת גברא) הוא רק אם אוכל משלו, אמנם אם אוכל משלחנו של בעל הבית, נעשה כבני ביתו ויוצא ידי חיובו על ידי נרו של בעה"ב.

ובזה חידש אדה"ז שצריך להיות ב' תנאים: א) שמדליקין עליו בביתו; ב) שהנר יהי' משלו. ונפקא מינה מצוי' באיש הנוסע מביתו ואשתו שובתת בבית הורי', שאז הבעל אינו יוצא ע"י הדלקת אשתו. ואפילו אם היא אכן מדלקת בבית, רק שהנרות נקנו מממונו של זולתו, גם אז אין האיש יוצא ידי חובתו בהדלקת אשתו, וחייב להשתתף בפריטי במקום שהלך לשם.

ואולי יש לבאר הטעם לב' תנאים אלו. הטעם לתנאי הראשון, שיוצא רק אם אשתו מדלקת עליו בביתו, לכאורה יש לומר דהיינו לפי שהדלקה בביתו הוא חיובו של בעל הבית. וגם אם הוא בעצמו אינו שם, הרי אשתו נמצאת שם והוא מחוייב לכלכל צרכי', ולכן חיוב

ההדלקה מוטל עליו עדיין, ויוצא על ידי הדלקת שלוחו דהיינו אשתו.¹

ולכן אם הלכה אשתו לבית הורי' ושבתה שם, פקע ממנו חיובו, מאחר שאין בביתו עבור מי שיצטרך להדליק. וזה שאשתו מדלקת בבית הורי' הוא רק בתור שליח של הורי' – משום תוספת אורה, אמנם אינה מקיימת בזה מצותו של בעלה. ולכן צריך הבעל להשתתף בפריטי במקום שהלך לשם.

והטעם לתנאי השני שצריך להיות הנר משלו, לכאורה יש לומר שזה גם כן נלמד מדינו של האכסנאי, שהאכסנאי מקיים חיובו רק על ידי ההשתתפות בפריטי. ולכן גם האשה המדלקת ומקיימת שליחותו של בעלה בהדלקה בבית, היינו דוקא במדלקת משל בעלה.

והשייכות של האורח אל הנר היא רק על ידי הפרוטות שנתן, ובלעדי זה אין לו שייכות להנר, והיינו שצריך שתהא לאורח קצת בעלות בנר בכדי שיתפס שמו עליו. ואף בנדו"ד נימא הכי, שהבעל צריך שיהי' לו בעלות בנר, ורק עי"ז שנקרא שמו על הנרות, דוקא אז תהא בההדלקה קיום שליחות הבעל.

ואם הוא בביתו י"ל שאין הנרות צריכים להיות משלו, כי אז הוא מקיים עיקר המצוה, שיש אור בבית ויש שלום בביתו ולא יכשלו בעץ ואבן.

דין יחיד אם נגרר אחרי רוב העיר

עיר שבו הרבה בתי כנסיות, ובמשך ימי הקיץ רוב הבתי כנסיות מקבלים שבת מוקדם, ומקומות אחדים מקבלים שבת בזמן. ויש מי שתמיד מקבל שבת בזמן, ופעם אחת חלה ואינו מתפלל עם המנין. יש לעיין האם נגרר אחרי רוב ישראל שבעירו וצריך לקבל שבת מוקדם או לא.

---

¹ אשתו מדלקת בתור קיום שליחות בעלה. עיין קונטרס אחרון סימן זה ס"ק ב'.

וזה לשון אדמו"ר הזקן בסימן רס"ג סעיף י"ז: אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נגררים אחרים בעל כרחם ואסורים במלאכה אע"פ שלא היו בבית הכנסת אצל קבלת שבת ואפילו אומרים בפירוש שאינם רוצים לקבל שבת עדיין.

ושם סעיף י"ט ממשיך: אבל אם רוב הקהל לא היו בבית הכנסת אינם נמשכים אחר המיעוט. ועיר שיש בה בתי כנסיות הרבה אין הקהל המתפללין באחד מהן נמשכים אחר המתפללים באחרים אע"פ שהמה המיעוט נגד האחרים (ויחיד שלא הי' בבית הכנסת שקבלו בה שבת, אע"פ שהוא רגיל להתפלל תמיד באותו בית הכנסת, אם רוב העיר לא קבלו עדיין שבת אפשר להתירו למלאכה). עכלה"ק.

בסעיף י"ט אנו רואים שאדה"ז דן בשתי עובדות: א. אין מתפללי בית כנסת אחד נגררים אחרי קבלת שבת של מתפללי בית הכנסת שני; ב. יחיד שאינו מתפלל היום בבית הכנסת שמקדים להתפלל, אע"פ שרגיל להתפלל שם מוקדם, נגרר הוא אחרי רוב העיר ולא אחרי מקום קביעותו.

והנה יש לדון מה הדין בעובדא דידן שדומה לזה אך בצורה הפוכה, שישנם הרבה בתי כנסיות בעיר ורוב אנשי העיר מקדימים להתפלל ולקבל שבת, האם הרגיל להתפלל בצבור בזמן, ונשאר יחידי בביתו, האם נגרר אחרי רוב העיר שהם מקדימים לקבל שבת.

מפשטות לשון אדה"ז נראה שתמיד היחיד נגרר אחרי רוב העיר. ולפי זה, מי שרגיל להקדים קבלת שבת "אפשר להתירו למלאכה" עד זמן שבת מכיון שתלוי על רוב העיר. ובפשטות נראה שאין לחלק בין אם הרוב מקבלים בזמן או מקדימים, וכן אין לחלק אם יש לו קביעת בשום ביכ"נ, אלא נגרר היחיד אחרי הרוב.

אמנם לפי זה קשה הלשון מה שכתב בסוף הסוגריים, בדין יחיד ששבת זה אינו מקבל שבת מוקדם, שכתב אדה"ז "אפשר להתירו", ולכאורה הוי ל"י למימר בלשון ברור, שהוא נגרר אחרי רוב העיר ואינו נגרר אחרי מקום תפלתו הקבוע.

ולכן נראה לומר שאכן ישנו תוקף של מקום תפלתו בקבע, ולכן הרי זה רק "אפשר להתירו" ולא שיש היתר ברור שנגרר אחרי הרוב. וכן י"ל לאידיך בעובדא דידן, שגם בזה יש תוקף לקביעותו שיקבל שבת רק בזמן.

כבתה אין זקוק לה בנרות שבת

מכיון שהדלקה עושה מצוה (או"ח רס"ג ס"ד בהגה; ט"ז תרע"ה ס"ק א') יוצא שאם הדליקה וכבתה הנר, עדיין קיים מצותו. וזה שלא הביא אדה"ז דין זה, י"ל שהוא משום שכאן בכלל לא שייכא שקלא וטריא אם יצא או לא, שהרי לא שייך שיהי' "זקוק לה" כיון שאיסור שבת רביעא עלי'. ומקום השקו"ט הוא רק בהלכות חנוכה.

עשיית מלאכה באופק אחד עבור חבירו הנמצא באופק שכבר הגיע שם שבת

בסימן רס"ג, בקונטרס אחרון אות ח' עוסק אדה"ז בדבר ישראל שכבר קיבל שבת, שרשאי לומר לישראל חבירו שלא קיבל עדיין שבת לעשות מלאכה בשבילו. ומסביר הטעם, כיון שהשני לא קיבל עליו שבת עדיין ואין כאן החששות של אמירה לעכו"מ.

ומבאר אדה"ז, כיון שעדיין אינו קדוש בקדושת שבת בעצמו רק משום תוספת שבת, והמקבל קיבל עליו רק שלא לעשות מלאכה בעצמו, ולא קיבל עליו איסור אמירה לאחרים, לכן מותר לו לומר לאחר לעשות. וגם אינו עוסק בענין של איסור, כיון שהמלאכה מותרת לזה שעושה המלאכה.

יוצא מזה שכל ההיתר לאמירה לישראל חבירו הוא רק משום שנמצא בזמן של תוספת שבת. עפ"ז אסור לומר לבן ארץ ישראל הנמצא בחוץ לארץ לעשות מלאכה ביו"ט שני, כי כל ההיתר הוא רק כאשר אינו עדיין יום טוב, אבל כאשר כבר הגיע היום טוב עצמו ולא רק תוספת, הרי נאסר גם באמירה לישראל חבירו עשות מלאכה.

אמנם יש לדון בדבר אמירה לחבירו הנמצא במדינה אחרת לעשות מלאכה בזמן שכבר יגיע שבת במדינת המשלח. למשל אדם הנמצא באנגלי, לומר לחבירו בארה"ב לעשות מלאכה בזמן שבאנגלי כבר נכנסה שבת, ובארה"ב עדיין לא הגיע השבת.

והנה ידועים דברי אדה"ז בהלכות השכמת הבוקר (מהדו"ת סימן א' סעיף ח') בביאור מה שחצות הלילה הוא עת רצון למעלה, למרות שמשנתנה זמן חצות בכל מקום בעולם, וא"כ איך הוא זמן אחד של עת רצון למעלה. ונקודת הדברים היא שה"ע רצון" והיחודים למעלה הם למעלה מגדר זמן ומקום, ומאיר לכל מקום לפי זמנו הראוי לו.

לפי זה הי' מקום ללמוד משם ולומר שכיון שקדושת שבת מגיעה בארה"ב רק אחרי איזה שעות, הרי לגבי העושה מלאכה בארה"ב הרי זה כמו עדיין קודם שהגיע השבת גם בשביל המשלח באנגלי, כיון שלגבי רוחניות הענינים הזמן שמותר לעשות מלאכה במקום אחד הוא הוא הזמן שמותר לעשות מלאכה במקום השני.

הערת העורך: עיין בסדור רבינו הזקן עם ציונים מקורות והערות (קה"ת תשס"ד) ע' תשי"ט ואילך במאמר "אחדות בזמן" מה שמובא מן פיה"מ להרמב"ם במסכת מנחות פ"י מ"ה לענין הקרבת העומר, שבבבל היו צריכים להמתין כשש שעות, עד עת ההקרבה באה"ק, בגלל הבדל השעות בין שני האופקים.

אמירת הברכה על ידי הבת המדלקת נש"ק

יש לעיין בברכתה של בת המדלקת נרות שבת קודש, מהי מהותה וגדרה של הדלקתה. והוא הדין לגבי אורחת, האיך יכולות לברך על הדלקתן, הרי אינן מצוות להדליק במקום זה. ויתברר בעז"ה בהקדמת כמה ענינים דומים:

בעל הבית מברך למוציא כולם

בענין אמירת ברכה בקיומו מצוה המוטלת של זולתו, אנו מוצאים שהשליח המקיים המצוה יכול לברך ברכת המצוה כשמקיים שליחותו

בעשיית המצוה. וזה נלמד מקידושין (אהע"ז לד, א) ששליח לקידושין מברך הברכה כשמקדש.

אמנם היינו כאשר השליח הוא העושה המצוה, בשליחות המקדש. אמנם אם המחוייב במצוה עושה חלק מהמצוה ומברך על עשייתו, והשליח משלים המצוה בחלקים אחרים שלא קיימם בעל המצוה, בענין זה ישנם חילוקי דעות וכפי שיתבאר.

לגבי בדיקת חמץ כתב הרא"ש (פסחים פ"א ס"י): "ואם בעל הבית אינו יכול לטרוח לבדוק בכל המקומות שבבית, יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך לבדוק ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו על סמך הברכה שיברך בעל הבית, כדתניא בתוספתא (ברכות פ"ו ה"כ) אחד מברך לכולם". וכן כתב בשו"ע (סימן תל"ב סעיף ב') וז"ל: ואם בעה"ב רוצה יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויתפזרו לבדוק איש במקומו על סמך הברכה שברך בעל הבית. ע"כ.

אמנם אם השליח לא שמע הברכה מפי בעל הבית, כתב החק יעקב (סימן תל"ב ס"ק י"א) שאין השליח יכול לברך, "כיון דבירך בעה"ב והוא רק חדא מצוה, אין לברך שני פעמים עלי, לכך יעמוד אצלו לצאת בברכתו של בעל הבית". ואכן כן משמע מפשטות דברי הרא"ש, שאם אין השליח עומד אצלו, אין לו לשליח לברך. וכך הובא להלכה בשלחן ערוך אדה"ז בסימן תל"ב ס"ט.

טעם שגם השליח יכול לברך

בהלכות שבת בסימן רס"ג הובא דין זה גבי בני הבית באם יכולים לברך על הדלקת נרות שבת, ושם הובא בתחלה שבני הבית אינם יכולים לברך, אמנם מסיק שנתפשט המנהג במדינות אלו שאכן יכולים לברך. בקונטרס אחרון סעיף ה' דן בזה אדמו"ר הזקן ומסביר תוכן הטעם שנהגו היתר ולברך, ותוכן דבריו הם שהשליח יכול לברך על מצוה גם אם בעל הבית כבר קיים חלק מהמצוה וברך, ויכול להיות ב' ברכות על מצוה אחת.

ומסביר טעם הדבר, משום שהשליח גם כן מחוייב במצוה זו מצד דין

ערבות, שהוא ערב שחבירו יקיים המצוה. וכיון שהוא מחויב במצוה זו, יכול לברך עלי'. ומסביר שזה שכתב הרא"ש לגבי בדיקת חמץ שישמעו בני הבית הברכה מבעה"ב, היינו רק משום שמצוה היא שאחד יברך לכולם, כמו שאנו רואים בכמה וכמה ענינים שאחד מברך לכולם מצד דין "ברוב עם". ולזה מביא אדה"ז ראי' מדברי הבית יוסף בהלכות שופר.

ומסיק שעל פי זה אין למחות בבני הבית המברכות על הדלקתן, אמנם לגבי שופר ובדיקת חמץ – שאין שם מנהג לברך, ולא חלקו האחרונים בדינים אלו בפירוש להתיר אמירת ברכה, פסק שלא יברכו אחרים.

הדלקת הבת

לפי זה בענין הדלקת הבת, שמדלקת הבת ומברכת, שלמעשה בני הבית יכולים לברך בקיום מצותו של בעה"ב, הבת מברכת על קיום מצותו של בעה"ב. ולמרות שמ"מ גם אשת בעל הבית מדלקת, מ"מ הרי היא מדלקת בתור "תוספת אור" ועל זה יכולות לברך.

הרב שניאור זלמן שי' בראקמאן
מאברכי הכולל

סי' שי"ד – פתיחת קופסאות שימורים בשבת – מוסתקי?

אין מלאכת סתירה בשבירת חבית בשבת
משנה (שבת קמ"ו, א): "שובר אדם חבית לאכול הימנה גרוגרות ובלבד
שלא יתכוין לעשות כלי".

ג' שיטות בראשונים

לפי רש"י זהו מפני שאין בנין וסתירה בכלים. **לפי הר"ן**, זהו מפני
שמדובר בכלי קטן, שאין בנין וסתירה בכלי קטן. **ולפי התוספות**
והרא"ש, זהו מפני שמדובר במוסתקי שהוא כלי שנשבר ודבקו בזפת,
ובכזה כלי גרוע לא שייך בו מלאכת בנין וסתירה.
יוצא מהנ"ל:

לרש"י אין בנין וסתירה בכלים כלל, לא משנה איזה סוג כלי.¹
ולהר"ן יש בנין וסתירה בכלים אבל לא בכלים קטנים.²

---

¹ עיין באחרונים שמסבירים למה זקוק רש"י להתיר הסתירה משום מקלקל, הלא
לכאורה גם בלא זה הי' צ"ל מותר כיון שאין כאן איסור כלל.

² עיין בר"ן עצמו שמוסיף שגם בכלים קטנים, הא דאמרינן אין בנין, היינו רק כשאינו
מעשה אומן. ואילו במעשה אומן יש בנין גם לפי הר"ן כיון שאז הוי נחשב כיצירת
כלי מתחילתו.

ולתוספות יש בנין וסתירה גם בכלים קטנים, אבל צריך להיות כלי שאינו מוסתקי, דהיינו שזה צריך להיות כלי שלם או בר קיימא כיבואר לקמן.

מקור שיטת התוספות

המקור לדברי התוס' שהחבית של משנתנו מדובר במוסתקי הוא מגמ' ביצה, ששם מובא שיטת רבי אליעזר שאוסר להריח בקיסמין מפני חשש שמא יחצוץ בו שיניו, שכדי לעשות זאת צריך לתקן הקיסם בצורה מיוחדת, ובזה [הגם שעושה זה רק בידיים, ולא בכלי] יעבור על האיסור דאורייתא של מתקן כלי – מכה בפטיש. שעל שיטה זו של רבי אליעזר, מקשה הגמ' ממשנתנו הנ"ל בשבת, ששם מותר לשבור החבית ואין חוששים שאולי יכוון לעשות פתח יפה שהוא לכאור' אסור דאורייתא מפני מכה בפטיש, ואם כן, מאי שנא כאן בקיסם שגזור ר"א איסור להריח עם הקיסם אטו מתקן מנא ושם בחבית אין רואים שר"א חולק על היתר שבירת החבית אטו יתקן פתח יפה? וע"ז מתרץ בגמ' ששם מדובר בחבית שהוא מוסתקי.

בהבנת תירוץ הגמרא יש ג' מהלכים:

א) דרך רש"י לפי הבנת התוס' בשבת דף קמ"ו ע"א ד"ה שובר, הוא, מכיון שהחבית הוא מוסתקי, שהוא כלי גרוע, לכן לא איכפת לי' לבעל החבית לכוון³ לעשות פתח יפה, וממילא אין צורך לאסור שבירת החבית אטו שמא יכוון לעשות פתח יפה. לפי מהלך זה יוצא שכל עניינו של מוסתקי הוא היותו כלי שאין בו חשיבות בעיני האדם. דהיינו, אכן הוא ג"כ

---

³ דיוק הלשון בלכוון הוא ע"פ האחרונים שמסבירים שכל האיסור של פתח נאה אינו תלוי על מציאות הנקב בפועל אלא בדעת האדם הנוקבו, אם מכוון שיהי' יפה או לא.

כלי שבור, אבל לא זה הוא עיקר עניינו, אלא אדרבה, המשנה רוצה לדבר על חבית שאין בו חשיבות בעיני הבעלים, וכדי לתת דוגמא לזה הוא מביא מוסתקי, אבל אין הכי נמי גם כלי אחר שאינו מוסתקי שאין בו חשיבות בעיני בעליו גם כן אין צריכים לחשוש אולי יעשה פתח נאה מכיון שלא איכפת לי לעשותו נאה.

הוכחה לזה: ובהקדם, הבאנו לעיל שלפי רש"י אין בנין וסתירה בכלים כלל, עכשיו, לפי רש"י כל עניינו להסביר משנתנו של חבית במוסתקי הוא רק כדי להוריד החשש של שמא יעשה פתח יפה, ואין להמושג מוסתקי שום סיוע בענין ההיתר של סתירת הכלי, כיון שגם בלאו היותו מוסתקי מותר לסתור אותו, מכיון שהרי לשיטתו אין בנין וסתירה בכלים כלל, גם אם הוא כלי שלם שאינו מוסתקי. נמצא, שכל עניינו של מוסתקי לפי רש"י הוא היותו כלי שאין לו חשיבות בעיני האדם כדלעיל.⁴

והנה, בתוס' ד"ה שובר הנ"ל, נראה שהתוספות ס"ל כשיטת רש"י בהגדרת מוסתקי, אבל לוקח הגדרה זו לשיטת עצמו, כדי להיתר סתירת הכלי, מצד היותו כלי שאינו חשוב בעיני בעליו (ה).⁵

---

⁴ ודלא כשיטת התוס' שלומד ממוסתקי לב' ההיתרים, הן כדי להוריד החשש של עשיית פתח נאה, והן כדי להיתר עצם סתירת הכלי, שלהיתר זה של סתירת הכלי, יש מקום לומר, והגם שלא בהכרח כדלקמן בפנים, שצריכים בנוסף על דעת האדם שאינו מחשיבו, גם היותו כלי שבור בפעול, שרק אז יש להיתר סתירת הכלי, כיון שהיותו כלי גרוע בדעת האדם גרידא, הוא רק מספיק כדי להוריד החשש שמא יתכן פתח נאה כמבואר בארוכה.

⁵ עיין בפנים לשון התוס' שלענ"ד תוספות מאמץ הגדרתו של רש"י במוסתקי לכל דבר גם ההיתר של סתירה, מכיון שהתוס' מביא הגדרת רש"י של מוסתקי ומשייכו לכאן, והגדרת רש"י במוסתקי הוא רק היותו כלי גרוע בדעת האדם, כמו שהוכחנו בארוכה בפנים, והגם שיש מקום לומר שתוס' לוקח הגדרתו של רש"י לחצאין, שבענין החשש לעשיית נקב יפה ה"ז תלוי בדעת האדם ואילו בנוגע להיתר הסתירה ה"ז תלוי היותו כלי שבור, אבל לא נראה [לפחות בהשקפה ראשונה] ככה ממרוצת

יוצא למסקנא, לשיטת התוס' עצמו בשבת דף קמ"ז ע"ב והבנתו שם בדעת רש"י, כלי שאין לו חשיבות בעיני האדם, בין אם הוא שבור או שלם דינו כמוסתקי, ואין לו איסור סתירה, שלפי"ז יוצא שקופסת שימורים שדרך הבעלים לזרקם החוצה מיד אח"כ דינם כמוסתקי ומותר לסתור אותם בשבת.

(ב) דרך רש"י לפי הבנת התוס' בביצה דף ל"ג ע"ב, מכיון שהחבית הוא מוסתקי, לכן לא צריכים לחשוש לאסור סתירתו מחשש שמא יעשה נקב יפה היות שהוא כלי רעוע שעלול לישבר עוד פעם בקלות, לכן אדם מפחד לעשות נקב יפה.

בדרך זו, לא מוזכר כלל דעת האדם בהקשר היותו כלי גרוע, אלא כל עניינו הוא היותו כלי שהוא בעצם כלי רעוע מפני שנשבר פעם, וזהו עיקר גדרו, וזהו גדרו לענין הורדת החשש של שמא יתקן פתח נאה, וממילא צריך לומר ג"כ שזהו גדרו בהקשר של האיסור סותר שהתוס' חושש לו.

לפי דרך זו יוצא שכלי שלא הי' שבור בפועל אין לו דין מוסתקי, גם אם הוא כלי גרוע בעיני הבעלים, וממילא כלי כמו קופסת שימורים, אע"פ שדעתם של רוב בני אדם הוא לזורקו מיד אחרי שימוש, אבל היות שהוא אינו כלי שהי' שבור, ממילא אין לו דין מוסתקי ואסור לשיטת התוס' (הזה בביצה) לסותרו מפני איסור סתירה בכלים שלמים כנ"ל.

(ג) הרב יצחק המובא בתוס' בביצה שם, מסביר תשובת הגמ' שבחבית שהוא מוסתקי אין צריכים לאסור סתירתו מחשש שמא יעשה פתח

לשון התוס': 'זנראה דהכא שרי לשבר את החבית משום דמיירי במוסתקי כדמוקי לה בביצה .... ומפ' רש"י התם דהיינו חבית שבורה... ומש"ה דוקא חבית שרי דמחמת גרעותו לא חייס עליה וליכא למיחש שמא יתכוין לעשות כלי וכן כולה שמעתא דהכא במוסתקי...'

יפה, מכיון שגם אם יעשה פתח יפה, לא יעבור על איסור דאורייתא, מכיון שמוסתקי אינו כלי כלל, ובלשון התוס': "מכיון שהם מדובקים בזפת ואין החתיכות שלמות כו" ולכן אפילו אם יעשה נקב יפה הי' מותר מדין תורה מכיון שאינו כלי, ורק אסור מדין דרבנן, ולכן מותר לשוברו, ולא צריכים לחשוש שמא יעשה נקב יפה, כיון שגם הנקב יפה יהי' אסור רק מדרבנן, ואילו עצם השבירה הוא מותר אפי' מדרבנן, ורבי אליעזר גוזר לאסור דבר המותר רק כשיש חשש שיבא לעבור על איסור דאורייתא.⁶

במהלך זו של הרב יצחק, ג"כ לא הוזכר כלל דעת האדם בענין היותו מוסתקי, אלא, עיקר גדר המוסתקי הוא היותו כלי שבור, לפי דרך זו לכאורה יוצא שקופסת שימורים שכל ענין גריעותו הוא רק מצד דעת האדם, אין לו דין מוסתקי.

דעת השו"ע ואדה"ז

יש לומר בדעת אדה"ז, שהוא באמת סובר כמו המהלך הא' הנ"ל, שעיקר הגדר של מוסתקי הוא תלוי בדעת האדם, ויש ב' דרכים לדיין זה בלשונו:

לשון שו"ע ר' סימן שי"ד סעי' א':

א) "כבר נתבאר שאין בנין וסתירה בכלים... כשאינו בנין גמור/דהיינו שאין במלאכת הבנין והסתירה בשם בנין או סתירה גמורה מפני איזה סיבה שתהיה, לפיכך חבית של חרס... שנשברה ודיבק שבריה בזפת כו". נראה לומר שכל הענין של המוסתקי הוא רק דוגמא למצב שאין בנין וסתירה גמורה, אבל אין הכי נמי, יש עוד מצבים חוץ מזה שג"כ

---

⁶ ובוה מונח עוד נפק"מ במהלך זה, הוא, שלפי הרב יצחק משמע שגם לעשות נקב יפה במוסתקי הוא מותר מדאורייתא ורק אסור מדרבנן, ואילו לפי המהלכים של התוס' ורש"י הנ"ל משמע שהוא אסור מדין דרבנן.

אין מלאכת בנין וסתירה באופן גמורה כמו כלים שאין דעת האדם מחשיבם כלל.⁷

ב) אדה"ז מביא הטעם שאין חוששים שמא יעשה פתח נאה, מכיון שאין דעת האדם מחשיבו, וממילא לא יחשוש לעשות פתח נאה. מזה רואים שהוא נוקט המהלך הא' הנ"ל, שגדרו של מוסתקי הוא תלוי בדעת האדם, וד"ל.⁸

---

⁷ חיזוק לזה שמוסתקי הוא רק דוגמא, מכיון שמנורה של פרקים ג"כ יש לו דין של מוסתקי היות שאינו בנין של קיימא, עיי"ש בסי' שי"ג.

⁸ ובוהו יומתק למה השו"ע מביא כל כך הרבה באריכות הדין של מוסתקי בהקשר לעשיית נקב בצד החבית או ראש החבית וכו', שלכאן תמוה, הלא מוסתקי הוא סוג כלי מאוד מיוחד ונדיר, ולמה להאריך בפרטי דיניו כל כך? אבל ע"פ ביאורנו יש לומר שבזמן ההוא הי' מאוד מצוי להשתמש בכלים חלשים וגרועים בעיני הבעלים שדעתם לזרקם מיד אחרי שימושם החד פעמי.

סי' שי"ח – בדין עושה מלאכה בשביל אחר אם דינו כאחרים או כעשה לעצמו

שאלה: יהודי שאינו שומר תומ"צ לע"ע קנה חפץ בשבת
בשביל בנו. האם מותר הבן ליהנות מחפץ זה?

א. בסימן רנ"ג (בדיני חזרה) סעיף כ"ד כתב אדה"ז: "אם עבר
והחזיר בשבת למקום שאסור להחזיר (שם לדברי הכל) בין בשוגג בין
במזיד אסור עד מוצאי שבת בכדי שיעשו במה דברים אמורים
במצטמק ויפה לו אבל אם מצטמק ורע לו מותר אפילו בו ביום שהרי
לא נהנה מן האיסור.

"ויש מסתפקין אפילו במצטמק ויפה לו אם יש לאסור כלל בדיעבד אם
היה שוגג בדבר מאחר שהיה מבושל כבר כל צרכו ויש לסמוך על זה
להתיר לאחרים שלא הוחזר בשבילם ומכל מקום לבני ביתו אין להתיר
שגם בשבילם הוחזר". עכ"ל.

בסעיף הנ"ל מפורש שמי שנעשה בשבילו דינו כלו עצמו, דהא כתב
דאם היה שוגג יש להתיר רק לאחרים שלא הוחזר בשבילם משא"כ
אם הוחזר בשבילם אסור כדין מי שעשאו לעצמו.

המקור לדין הנ"ל הוא במג"א בסימן רנ"ג סקי"א וז"ל: "אסור עד מוצאי
שבת. מדכתב סתם ש"מ דאסור לכל כמ"ש הטור וכ"פ בד"מ ומ"ש
הגמ"ר דלאחריני שרי משום דס"ל כר"מ אבל אנן דקי"ל כר"י
כמ"ש רסי' שי"ח א"כ ה"ה ה"נ אסור לכל ולב"ב פשיטא דאסור דה"ל

כמי שנתבשל בשבילו ועיין ביורה דעה סי' צ"ט ס"ה¹ ועב"ח ועיין סימן רנ"ד ס"ג וסעיף ט' עיין סי' תקט"ו.² "ע"כ לשון המג"א.

ב. בסימן שי"ח כתב כ"ק אדה"ז: "המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס וגם הקדרה שבישל בה אסורה לו לעולם מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו אף אם בישל בשבילם וכו'".

א"כ מוכח בהדיא איפכא, דהא כתב בפירוש דאף אם בישל בשבילם התבשיל מותר להם ואילו לו אסור התבשיל לעולם. א"כ לפי זה יוצא דמי שנעשה בשבילו אין דינו כלו.

ג. ולכאורה הביאור הוא כדלקמן:

בסימן תק"ג סעיף י"ב כתב אדה"ז: "אבל אם בישל לצורך החול שתי קדרות ממין אחד שווין בטעמן אע"פ שבישל קודם אכילת שחרית על סמך היתר הערמה דהיינו שיאכל כזית מכל אחת ואחת או אפילו אבל

---

¹ ביו"ד סימן צ"ט ס"ה כתב המחבר: "אין מבטלין איסור לכתחילה ואפילו נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו אין מוסיפין עליו היתר כדי לבטלו. עבר וביטלו או שריבה עליו אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור למבטל עצמו אם הוא שלו וכן למי שנתבטל בשבילו".

² בסימן תקט"ו ס"ה כתב המחבר: "דבר שאין במינו במחובר ואינו מחוסר צידה אם בא מתוך התחום מותר לכל ואם באו מחוץ לתחום אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו ולכל בני ביתו אבל מותר לטלטלן בתוך ד' אמות או בתוך העיר מוקפת חומה או מבצר שידוע שהוקף לדירה ואחרים מותרים אף לאוכלם, ולערב (יום טוב ראשון) צריך להמתין מי שהובאו בשבילו בכדי שיעשו" עכ"ל.

צ"ע אם כוונתו למחבר הנ"ל, משום שהלכה הנ"ל קאי כשהנכרי הביא את הדבר מחוץ לתחום בשביל ישראל, א"כ וודאי כוונת הנכרי גם לבני ביתו, א"כ דינו ודין ב"ב שווה בדין נכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל, א"כ לכאורה אין להוכיח מכאן דמי שנעשה בשבילו דינו כלו.

כזית מכל אחת ואחת או שהערים לומר שמא יזדמנו לי אורחים ואצטרך לשתי הקדירות בין שאכל מהן ביו"ט בין שלא אכל הרי מאכלים הללו אסור לו ולכל אנשי ביתו לעולם (קו"א ב') כיון שהורה היתר לעצמו להערים הערמה שאסרוה חכמים יש לחוש שמא יתיר לעצמו פעם אחרת וגם אחרים ילמדו ממנו היתר זה לכך קנסוהו חכמים אבל אחרים מותרים לאכול מהם במוצאי יו"ט מיד".

ובקו"א שם ס"ק ב' כתב: "אנשי ביתו לעולם כו'. הנה בגמרא משמע בהדיא דמערים ביו"ט דינו כמזיד בשבת, ובמזיד בשבת קי"ל בסי' שי"ח דאסור לו לעולם. וכתב שם המג"א דהוא הדין מי שנתבשל בשבילו דינו כלו, ואע"פ שאח"כ כתב בשם הבית יוסף להקל בזה, מכל מקום הרי בסימן רנ"ג ס"ק י"א כתב בפשיטות דאנשי ביתו דינו כמי שנתבשל בשבילו, משמע בהדיא דמי שנתבשל בשבילו אין דינו כאחרים אלא כלו בעצמו, והוא הדין לאנשי ביתו, ובפרט במערים שסבור לעשות בהיתר, דלא שייך לומר אין אדם חוטא ולא לו, כמו שכתב המג"א בסימן שי"ח סק"ב"ב" עב"ל בקו"א.

ז"א שהסיבה שמי שנתבשל בשבילו דינו כלו, היא משום שסבור שעושה בהיתר.

כאשר ידוע לו וודאי שזהו איסור, אנו אומרים את הכלל ד"אין אדם חוטא ולא לו", ולכן אינו נאסר לאחרים אפילו למי שנעשה בשבילו. משא"כ כאשר סבור שעושה בהיתר אי אפשר לומר "אין אדם חוטא..." משום שסבור שאינו חוטא, ולכן החמירו לאסור גם לאחרים שנעשה האיסור בשבילם.

ליתר ביאור:

כאשר יש חשש שיעשה את המלאכה בשביל אחרים, משום שהאיסור קל בעיניו וסבור שעושה בהיתר, יש מקום להחמיר שמי שנעשה בשבילו דינו כלו, משא"כ כאשר ישנו איסור ברור, לא יבא לעשות את המלאכה בשביל אחרים משום ד"אין אדם חוטא ולא לו" וא"כ מכיוון

שבמילא לא יבא לעשות את המלאכה בשביל אחרים, אין כל סיבה להחמיר שמי שנעשה בשבילו דינו כלו.

על דרך שמצינו בנוגע לנכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל, וכן בנוגע לאיסור שהייה שכתב אדה"ז (בסימן שי"ח ס"א): "ואין צריכים להמתין בכדי שיעשו אף אם ישל בשבילם שלא הצריכו להמתין כן אלא בנכרי העושה בשביל ישראל שאם נתיר לו ליהנות במוצאי שבת מיד יש לחוש שמא יאמר לו לעשות בשבת כדי שיהיה הדבר מוכן לו במוצאי שבת מיד שאיסור האמירה לנכרי קל בעיני הבריות וכן אפילו בישראל העושה אלא שהתחיל מבעוד יום עשייתו בדבר שאסור להתחיל כמו שנתבאר בסי' רנ"ג שאיסור זה ג"כ קל בעיני הבריות ויש לחוש שיעבור עליו בשביל שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד ולכן הצריכו להמתין בכדי שיעשו גם לאחרים גזרה שמא יאמרו לאחר שיתחיל להם מבעוד יום אבל אין לחוש כלל שמא יאמר לישראל לעשות לו מלאכה בשבת בשביל ליהנות ממנה במוצאי שבת מיד ועוד שהישראל לא ישמע לו שאין אדם חוטא ולא לו".

ד. עפ"י הנ"ל מובן מדוע בסימן רנ"ג סכ"ד שמדובר בדיני חזרה, שהוא קל בעיני הבריות (כדמוכח בסעיף י"ט שם "אבל המנהג להקל עוד אפילו להחזיר תוך תנורים...ועל זה סומכים העולם להקל יותר ולומר שאף מה שאסרו חכמים להחזיר לתוכה לא אסרו אלא כשנטלה ממנה מבעוד...ויש נוהגים להקל עוד להחזיר למחר ביום לתוך התנור שאפו בו מבעוד יום...ויש מקילין עוד דאפילו הטמינו בו החמין מכל מקום אחר סעודת שחרית בודאי עממו כל גחליו וגו'") הדין הוא שמי שנעשה בשבילו דינו כלו³.

---

³ ולא תקשה מה טעם החמירו בדין הנ"ל דחזרה, דהרי בשוגג עסקינן והיאך שייך לגזור בשוגג שמא יבא לעשות בשוגג, דהרי מצינו בנוגע לדיני שהייה שהחמירו גם בשוגג כמו שכתב כ"ק אדה"ז (סימן שי"ח ס"א): "וכן אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים שכיון שעשה איסור של תורה החמירו לקנוס בו ביום כמו במזיד שאסור גם

משא"כ בסימן שי"ח שמדובר אודות מבשל בשבת או שעשה שאר מלאכות, שיודע וודאי שעושה איסור ברור, הדין הוא שמותר לאחרים, משום שאדם לא יעבור על איסור ברור בשביל חבירו כנ"ל ד"אין אדם חוטא ולא לו".

ואע"פ שאפשר לטעון שהחילוק הוא רק בין איסור מד"ס לבין איסור מה"ת, מ"מ לשון כ"ק אדה"ז בקו"א לא משמע כן. ולכאורה הוא פשוט, ואני לא באתי אלא להעיר.

ה. סיכום: כאשר הוא האיסור הוא ברור, מותר לאחרים. כאשר האיסור קל באינו בעיני הבריות (שהייה; הערמה ביו"ט) החמירו לאסור גם לאחרים.

לפי זה לכאורה מותר להבין ליהנות מאותו חפץ, כי איסור מו"מ בשבת הוא איסור ברור.

לאחרים גזרה שמא יבשל במזיד ויאמר שוגג הייתי וכו". א"כ גם בענינינו (בדיני חזרה) אפשר לומר כן, דחיישינן שמא יעשה במזיד (דהא קל בעיניו האיסור) ויאמר שוגג הייתי.

הרב מיכאל שי' לבהר
מאברכי הכולל

סי' שי"ט – ביאור ההיתר להשליך קצת משקה עם הזבוב שנפל לתוך כוס בשבת

א. לשון השולחן ערוך (או"ח סי' שי"ט סעיף י'): "יין או מים שהם צלולים, מותר לסנגן במשמרת. הגה: ואף על פי שיש בו קיסמין דקין, הואיל וראוי לשתות בלאו הכי".

ובט"ז סקי"ג: "יש איסור כשנופלים זבובים לכוס, שלא יוציא הזבובים לכוס, דהוה לי' כבורר פסולת, אלא יקח מן המשקה קצת עמהם".

וצריך להבין, מאי שנא זבובים מקיסמין, שהרי מותר לברר קיסמין אפילו במשמרת (שהוא הכלי המיוחד לכך), ואילו בזבובים לא התיר בשום אופן רק עם קצת משקה, שהרי גם המשקה ראוי לשת' בלאו הכי?

ב. יש לומר, כשהזבובים נמצאים ברוטב או בכוס, נעשה כל המשקה בגדר "דכולהו אינשי קפדי" היינו שאינו ראוי לשתות כלל. ולכן אסור ליתן גם בסודר (שאינן זה מיוחד לסינון כמו המשמרת). וזהו שכתב הרמ"א לגבי קיסמין "הואיל וראוי לשתות בלאו הכי", שהמים ראויים לשת' עדיין גם כשהקסמין בתוכם. וכן משמע בשוע"ר שם סעיף כ"ג "מים שיש בהם תולעים האסורים וכו' אסור לסנגן אפילו בסודר שהרי אי אפשר כלל לשתותן בלא סינון שמא יבלע אחד מהם".

ולכן, דין זבובים בכוס חמור יותר מדין קיסמין בכוס.

ג. אמנם, על פי זה, מכיון שגם המשקה נכלל בגדר של פסולת "דכולהו אינשי קפדי", מהו העצה והצורך להשליך קצת משקה יחד

עם הזבובים, לכאורה גם בלא משקה הרי זה פסולת מתוך פסולת ואין זה בורר. וא"כ למה אינו יכול להשליך את הזבובים לבד?

לכאורה ה' אפשר לומר שבאמת המשקה עצמה הוא אכן ראוי לשתי', שהרי רצון האדם הוא שעל ידי ברירה והסרת הזבובים ישתה את המשקה, ולכן בהסרת הזבובים יש עדיין דין בורר פסולת מתוך אוכל.

ולכן כשמסיר הזבובים דווקא יחד עם משקה מותר, מכיון שהוא לוקח פסולת ואוכל מתוך אוכל. (ע"פ תרוה"ד סימן נ"ז)

ד. אבל עדיין קשה ההיתר של הט"ז להסיר את הזבובים יחד עם קצת משקה, שלכאורה היתר זה הוא בסתירה למש"כ הט"ז לעיל סק"ב שגם במין אחד יש איסור בורר כשבורר פסולת מתוך האוכל, והרי גם המשקה שהוא לוקח יחד עם הזבוב נחשב כפסולת מכיון שהאדם אינו רוצה לאכלו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, שבהסרת (הזבוב עם) המשקה מהכוס הרי הוא בורר פסולת מתוך האוכל?

ולכאורה נמצא שבכל אופן יש איסור: אם לוקח הזבובים לבד אסור, שהרי זה פסולת מתוך אוכל. ואם לוקח את הזבובים עם קצת משקה, הרי זה בורר במין אחד.

ה. ולכאורה אפשר לבאר כדלקמן:

בגדר 'תערובת' אף שזה תלוי בעיקר בדעת האדם מה נקרא מעורב, מכל מקום מסתבר לומר שכל מה שיש טירחה בבירור התערובת, יש על תערובת ההיא דין וגדר 'תערובת' וחל עליו דיני בורר. משום שהטירחה מורה על תוקף הקשר בין האוכל והפסולת. אבל אם אין שום טירחה ולוקח אפילו הדבר שאינו רוצה דהיינו הפסולת מתוך האוכל, כגון שלוקח דבר גוש שהוא גדול מתוך דבר לח, אין התערובת ההיא נקראת תערובת לגבי דין בורר ומותר לגמרי. ראה פסקי תשובות כאן אות י"ג.

על פי זה אפשר לתרץ את ההיתר של הט"ז. שכוונתו אינו שעל ידי לקיחת משקה ה"ה לוקח אוכל עם פסולת מתוך אוכל אלא שעל ידי לקיחת קצת משקה, נסתלק הטירחה מלקיחת הזבובים בפני עצמם, ושוב אין כאן גדר "תערובת" וממילא אין כאן איסור משום בורר.

ו. לפי תירוץ זה, אולי אפשר ליישב קושיא אחרת על היתר הנ"ל של הט"ז.

דהנה, בסעיף י"ד "מותר לערות וכו' ובלבד שיזהר שכשיפסיק הקילוח ומתחילין לירד נצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת יפסיק ויניחום עם השמרים שאם לא יעשה כן הני נצוצות מוכחי שהוא בורר". היינו שניצוצות אחרונות משולי הכלי, שכשישפוך אותם מהכלי לא יהי' הקילוח נשפע בדרך נאה משום הפסולת שמעכב אותה בשולי הכלי, לכן "הני ניצוצות מוכחי שהוא בורר". ולכן פעולה זו לערות הני ניצוצות היא בפירוש פעולה של בורר.

ולכאורה אצל הזבובים יש גם כן ענין זה שמו

כח שהוא בורר, שהרי כל הסיבה מה שאדם שופך המשקה (עם הזבובים) היא משום הפסולת שבתוכה, שלולי הזבובים אין לו שום צורך בזה. ולכן פעולה זו לשפוך משקה עם הזבובים כשמוציא את הזבובים ודאי מוכח שהוא בורר?

אבל ע"פ הנ"ל אפשר לבאר החילוק, שאצל הזבובים, שהם דברים קטנים וממילא יש טירחה גדולה ללקיחתם, על זה אומר הט"ז שאם מוציאם יחד עם קצת משקה, מותר מכיון שבזה אין טרחה, אף שהאדם עושה פעולה זו לשם בורר. משא"כ בקילוח המשקה מתוך החבית, שבזה יש טרחה ברורה בקילוח, הרי זה אסור משום בורר.

סיכום: כשיש איזה טירחה אף על פי שיש גם כן אוכל עם לקיחת פסולת, יש משום בורר. וכשאין טירחה אף כשלוקח רק אוכל או פסולת, אין משום בורר.

ז. כל זה נראה נכון ונאה אבל באמת דחוק לבאר כן כוונת הט"ז מכיון שלכאורה לא משמע כן מדבריו. וגם יש לדייק על תיבות "קצת משקה" שמשמעות הוא שהוא די בקצת משקה לתקן הענין ואינו מזכיר אופן לקיחתו.

ואף כי בשוע"ר פסק כהט"ז, מ"מ בסידורו (הלכתא רבתא לשבתא) מוכח שאינו מסכים עם היתר זה של הט"ז, ופוסק שם באופן אחר (וראה ביאור על זה בספר שבת כהלכה פי"ב הערה רפח).

הרב שניאור זלמן שי' בראקמאן
מאברכי הכולל

סי' שי"ט – אוכל ופסולת סוביקטיביים—בורר במין אחד

הקדמה קצרה

האם איסור בורר מוגבל רק לב' מינין ואילו במין אחד אין איסור בורר, או אדרבה, אם בב' מינין יש בורר כל שכן שיש בורר במין אחד. כמובן מהכותרת, הנושא הוא 'אוכל ופסולת סוביקטיביים', היינו לומר מצב שמה שהוא לוקח האוכל ומה שנשאר ממילא נחשב בדעתו כפסולת, וזהו לאפוקי מצב שיש פסולת אוביקטיבי [אמיתית].

מחלוקות התרומת הדשן והט"ז האם יש בו בורר במין אחד או לא

התרומת הדשן סובר שבמין אחד לא שייך ברירה. וטעמו מכיון שהגמ' הציעה את איסור בורר בציוור של שני מינין דייקא, משמע מזה שבמין אחד אין איסור בורר.

אבל הט"ז חולק וסובר שגם במין אחד יש איסור בורר אפילו גדולות מתוך קטנות.

בטעמו של הט"ז אפשר לומר בב' אופנים:

אופן א': זה שהגמרא פירשה דין בורר בב' מינין, לאו דוקא נקט ב' מינין, אלא אדרבה, נקט ב' מינין לרבותא, וכל שכן במין אחד יש בורר כיון שבמין אחד אינו ניכר ומופרש אחד מחבירו וממילא פעולת הברירה נפעלת בצורה יותר חזקה.

אופן ב': כשנצרך ב' האוקימתות שבהם לכו"ע יש איסור בורר, יוצא מתוך שתייהם שבבורר במין אחד יש בורר: א) בב' מיני אוכל לכו"ע יש בורר מכיון שאז האוכל השני נחשב כפסולת, ב) במין אחד שיש בו אוכל ופסולת אמיתי, ג"כ לכו"ע יש בורר, אז בצירוף שתייהם כאן במין אחד, שא' – בדעתו הוא הופך האוכל לפסולת כבמקרה א' הנ"ל, ואז הוי דומה למקרה ב' שיש בורר במין אחד אוכל ופסולת.

חראיות לשיטת הט"ז:

א) כן משמע מדברי ר"ח המובא בתוס'.

ב) לדעת הט"ז כן משמע שיטת הטור.

ג) המהרש"ל מתיר בורר במצה ביו"ט במין א' אבל אוסר בשבת.

ד) מדין סינון דלקמן בסעיף ט"ו.

ביאור מחלוקת תרוה"ד והט"ז

לכאורה נראה לבאר נקודת המחלוקת בין הט"ז ותרוה"ד: לפי הט"ז

דעת האדם לבדו הוא הקובע, ואפי' אם אין לו תפיסה ממשית

להמציאות בשטח, דעת האדם כופה על המציאות מה שיש בדעתו.

ולכן בנדו"ד במין אחד הגם שמצד המציאות הגשמית אין כאן ב'

דברים אבל מצד דעת האדם הבורר יש כאן ב' דברים: מה שבורר ומה

שמניח וממילא הוי א' אוכל והב' פסולת.

ואילו לפי התרוה"ד, דעת האדם קובע רק כשיש איזשהו אחיזה על

המציאות הגשמית, ולכן רק כשיש בפועל ב' מינין, או אפילו מין אחד,

אבל בפועל יש אוכל ופסולת אוביקטיבי, לא רק שנחשב כפסולת מפני

דעת האדם, יש בורר, משא"כ במין אחד שכל ההבדלה לב' דברים

תלוי לגמרי בדעת האדם ואילו בגשמיות המציאות כולא חד.

הרב מנחם מענדל ראסקין
מאברכי הכולל

סי' תכ"ט – שלושים יום, לפני כל חג?

טעמו המחודש של כ"ק אדמו"ר הזקן – קרבנות הרגל

שו"ע אדה"ז תכ"ט א:

חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל. . לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות. . וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן. . יהיה להם שהות כל שלשים יום.

טעם זה שמביא אדה"ז, לכאורה מחודש הוא כי אינו מוזכר בטור ושו"ע ונו"כ, ואינו גם הטעם המבואר בגמרא (סוכה כה, ב), שלומדים הדין זה מדברי משה למישאל ואלצפן לגבי פסח שני. ויש להבין מדוע ראה אדה"ז לחדש כאן טעם נוסף ומדוע לא הסתפק בטעמים המוזכרים במקורות הקדומים.

"שואלין ודורשין" בחג או שלושים יום לפניו?

לביאור הדברים יש להקדים:

בכללות דין זה של לימוד הלכות החג צריך להבין, דהנה בפסחים (ו, א) גרסינן: "שואלים ודורשים הלכות פסח קודם הפסח ל' יום". היינו שלימוד הלכות החג צריכים להיות קודם לחג.

ולאידך גיסא איתא במגילה (לב, א) "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלים ודורשים בהלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות

החג בחג שנאמר וידבר משה וגו'". הרי שלימוד ההלכות הינו בחג עצמו ולא בימים שלפניו.

ביאוריו של הב"י בענין.

הב"י מבאר את הנ"ל בב' אופנים:

א. ישנם ב' סוגי דינים שנלמדים לכבוד החג: הלכות שצריכים לדעת לפני החג; הלכות הנצרכות לחג עצמו.

בחג הפסח יש צורך בהכנה רבה לפני החג – טחינת החיטים; אפיית המצות; הגעלה; וביעור חמץ, ועוד, לכן יש צורך בל' יום. בסוכות, שאין צורך בכל כך הכנה יהי צורך באיזה ימים ימים של לימוד ההלכות לפני זה.

משא"כ הלימוד בחג עצמו הוא בעיקר לדרוש בטעמים שבעבורם נצטוונו בחגיגת המועד ההוא¹, וכן לדרוש בהלכות של האסור והמותר ביו"ט².

---

¹ מחצה"ש מוכיח, כי הדרשה היא בענין היום ונסי היום ולא בהלכות. והוא עפ"י גמרא מגילה (ה, א): "אריב"ל פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בו" ומסיק דהוא באופן שיש קס"ד לחשוש מפני גזירה דרבה (שמא יטלטלו), וזה שייך אם דורשים את אגרת פורים דווקא, אבל אם דורשים ההלכות מה שייך כאן חשש הנ"ל, הרי ספרי ההלכות מצויות בבתי הכנסיות.

² הר"ן כותב שזמן הלימוד והדרישה הנצרכת לחג זהו בחג עצמו ולא לפניו, ועל זה הקשה הב"ח, שמבואר בפסחים שחיוב גמור הוא לדרוש ל' יום לפני החג דייקא. אמנם, על פי החילוק שהביא הב"י, ניתן לתרץ את קושיית הב"ח. באמת הר"ן צודק והוא מדבר בלימוד טעמי החג, וזה צריך להיות בחג עצמו ומה שכתוב בפסחים שצ"ל ל' יום לפני החג זהו לימוד הלכות החג. והכל בא על מקומו בשלום. אבל עדיין צ"ע, כי הב"ח מעיר שמלשון רש"י והר"ן מבואר שמדברים בדרישה בהלכות היום].

ב. הא דבעי ל' יום לפני החג הוא בשביל הקרבן, כדי שיהי' להם זמן למצוא קרבן נקי מכל מום³. ומכיוון שקבעו אז ל' יום, אזי למרות שבזמנינו לא שייך האי טעמא, עכ"ז תקנה לא זזה ממקומה. עד כאן על פי ה"בית יוסף".

שאר רגלים.

מדבריו אלו של ה"בית יוסף" משמע אשר דין "ל' יום" הוא רק בפסח ולא בשאר רגלים, מפני שב' הטעמים שמביא (ההכנה המרובה, קרבן (פסח)) שייכים רק בפסח ולא בשאר היו"ט.

וקשה על זה⁴, דתנן "סוכה ישנה פסולה .. (ומהי ישנה?) לפני ל' יום"⁵, ומבואר הטעם על זה כי אז שואלין ודורשיין⁶.

וכן מובא להלכה ב"מגן אברהם" ו"חק יעקב" ד"הוא הדין דשאר יו"ט", ואף ה"ב"ח כתב ש"לא פלוג בין פסח לשאר החגים"⁷.

---

³ וראה לקמן (ס"ו) אשר דברי כ"ק אדה"ז הם עד"ז אבל באופן אחר קצת. [ואולי הוא מפני הקושיות על ה"ב", דלדעתו שייך זה רק בפסח, ומבאר ע"ד המח"ש (שאינו מחלק בין דין פסח לשאר רגלים) ועכ"פ ברור דלא כח"י (דס"ל דבשאר רגלים הוא מנהגא והרי לשון אדה"ז הוא "תקנה") המערכת].

⁴ קושיית מהרש"א על ה"ב"י שם.

⁵ סוכה ט,א.

⁶ גם בדין מעשר בהמה ב"פרוס החג" והוא ט"ו יום לפני החג "פרוס" – חצי מהל' יום, ועוד.

⁷ שאמנם מעיקר הדין היה צריך להיות הלימוד לפני החג דווקא בפסח אך לפועל לא פלוג.

וצריך להבין, הרי מהסבר ה"בית יוסף" לעיל משמע שהלימוד וההכנות שלשים יום לפני החג שייך לפסח דווקא⁸.

יישובו של ה"מחצית השקל" והקושי עליו.

ב"מחצית השקל" מבאר באופן אחר, אשר אמנם המקור לדין זה הוא מפסח אבל ממנו למדים לשאר כל הרגלים.

ובזה יש לעיין מהו הטעם שתיקנו כן בשאר רגלים, הרי ממה נפשך, אם נאמר שלגבי פסח דין זה הוא גזירת הכתוב, אם כן מנין לנו להוסיף כן לשאר רגלים, ואם נפרש כה"בית יוסף" שישנם טעמים מיוחדים בפסח, אם כן אינם שייכים לשאר השנה.

הביאור של כ"ק אדמו"ר הזקן – בכל חג יש קרבן.

וכעת נחזור לתחילת הענין, לבאר מה שהביא כ"ק אדמו"ר הזקן טעם חדש משלו, ולא הסתפק בטעמים שהביאו קודמיו.

בטעם זה אין חילוק בין פסח לשאר רגלים, ומבואר בפשטות הסיבה ללימוד ההלכות ל' יום לפני כל חג, כי טעם "ל' יום" הוא בכדי לבדוק את הקרבן, והרי גם בשאר רגלים יש צורך בקרבן (ראי') ולא רק בפסח (קרבן פסח).

ומפסח למדים לשאר רגלים (כדברי מחצה"ש) והוא לענין הקרבן, וממילא גם לענין שאר ההכנות וכן לענין לימוד ההלכות שאצל הכל הוא ל' יום לפני החג, וזוהי תקנה מאז ומקדם מצד הקרבנות שהיו צריכים להכין לפני כל חג. ואין צורך לדחוק ולומר כי זהו רק מנהג.

---

⁸ ה'חק יעקב' מתרץ כי דברי הב"י הם מדינא ובשאר יו"ט הם מנהג. דברים דומים מופיעים גם אצל הב"ח (כנ"ל). אמנם עדיין צריך ביאור, כי הב"י הי' צריך לפרש כן. וגם ק"ק לומר על סוגיות שלימות בהלכה אשר יסודם במנהג בלבד.

			לאיסור
אסור	מותר	מותר	כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר
אסור	מותר	מותר	כלי שמלאכתו להיתר
אסור	אסור	אסור	דבר שאינו כלי כמו עפר ובהמה. וכן מוקצה מחמת חסרון כיס ומחמת איסור
מותר	מותר	מותר	אוכל, ולהבדיל ספרי קודש

Pens and pencils

A normal pen or pencil is a *keli shmlachto l'issur*, and would be used for other purposes, such as to keep the place in a book, therefore it may be moved to use it as such, or to move it out of the way. However, an expensive pen or pencil, which you wouldn't use for any other purpose, is *muktza* and may not be moved.

Vacuum cleaner

A vacuum cleaner is used to clean by use of electrical power, and may not be used on Shabbos. It is also not usable for any permitted purpose*. Hence it is *muktza machmas chesron kis*.

Camera

A similar ruling applies to a camera: a cheaper camera that one might use as a weight to hold something down, is a keli shemlachto l'issur. But an expensive camera that you would not use for any other purpose, is muktza machmas chesron kis and may not be moved. This definition depends on the owner.

Tzedoka pushka

A pushka filled with coins is a base for muktza items, and therefore has the same din as coins. For a full understanding of this, refer to our forthcoming chapter, on the dinim of "bosis".

Ball

This is disputed between the Mechaber and the Ramo. The Alter Rebbe rules that one does not need to protest against those who are lenient.

Hand-cream, and lipstick⁵

Are all muktza, being that they cannot be used on Shabbos.

Soap

Liquid soap* may be used on Shabbos, and is therefore not muktza. A bar of soap may not be used on Shabbos, so it is muktza.

A passport

The din of a passport is dependent on how you use it. If used only to pass through immigration, and would never use it for anything else, then it is muktza machmas chesron kis. If you would use it at other times as ID, then it would not be muktza⁶.

שלא לצורך	לצורך עצמו	לצורך גופו ומקומו	
אסור	אסור	מותר	כלי שמלאכתו

---

⁵ Shalmei Yehuda 10, 5.

⁶ Shalmei Yehuda 12, 13.

The term muktza here, unless mentioned otherwise, refers to muktza machmas gufo, which may not be moved at all in a usual manner.

Bleach

If it is a type of bleach you may use to clean dirt from your hands, then it has a use on Shabbos and therefore is not muktza. However, if it is a strong bleach that you would never use to wash your hands with, then is designated for issur purposes, and therefore it is muktza⁴.

Alternatively, if it could be for other permissible purposes e.g. cleaning the toilets, it would not be Muktza.

Car keys

Car keys, used to open the car door and to turn on the ignition, are kelim used for heter and issur purpose. They have the din of kli shemlachto l'heter, which are not muktza.

Telephone book

Although it's main purpose may be for prohibited actions i.e. phone calls, nevertheless it also serves as a guide for addresses and these may be visited on Shabbos.

Therefore, it should be allowed as a Keli Shemlachto l'heter u'lisur.

Smartphone

Being that the smartphone is an expensive item, and normally a person is careful not to use it for any other use, it would be muktza machmas chesron kis, and may not be moved at all.

However, a regular mobile phone, that you might use for another purpose, such as to hold up a sefer, is a keli shamlachto l'issur, and can be moved to use for a heter purpose, and may be moved if one needs the space.

---

⁴ See Shalmei Yehuda 13, 6.

A glass cup shattered all over the floor. May I gather the pieces?

A: Yes. When there is a risk of people to getting hurt, the din of muktza is not upheld.

What about a mug that fell and cracked?

A: If the mug is still whole, it only has a crack, it is still usable to contain something. For example you can use it as a pen holder. Since it is still usable, you may put it away (note: read the next shaaloh!). If the cup split in half and is now not usable, and it is not a danger to anyone, you may not put it away³.

Tefillin were left by mistake on the Shabbos table. May I move them?

A: Yes. Tefillin have the rule of keli shemlachto lissur, being that they are not to be worn on Shabbos. Therefore they may be moved.

The leg of the table broke off. May I move the leg?

A: The table leg is of no danger, but is useless. Therefore it may not be moved at all.

I left my wallet in a highly-visible place within the house. Is there any way that I can move it to safety?

A: The Issur of muktza is only to move something with your hands, but is permitted *kil'achar yad*, in an unconventional manner. So you can kick the wallet, or move it with your elbow, until it reaches where you want it.

Chapter three: Modern-day items

In this chapter we will discuss numerous practical cases, with the halachic conclusions. However, there may be variant rulings on any given keli. As a rule, we have followed the sefer "Shalmei Yehudah".

---

³ You may, however, move it with a shinuy, e.g. with your foot.

applies to fruit and vegetables from Eretz Yisroel from which terumos and maasros have yet to be separated.

Food which has gone off and is no longer edible, or food which is not allowed to be eaten on Shabbos but will be ready to eat after Shabbos, is regarded as *muktza machmas gufo*. A similar ruling applies to food that was mistakenly cooked on Shabbos, for example if someone accidentally stirred food that was cooking on Shabbos.

Uncooked meat is considered as inedible, and is therefore *muktza machmas gufo* and may therefore not be moved. If, however, the meat is in the freezer, and is sitting upon other foods that you wish to move - see later about the dinim of "bosis".

Are books or seforim muktza?

A: Seforim are not considered as muktza.

L'havdil, books which are not of Torah content are muktza, and may not be touched. However, books of mundane knowledge, such as health and science books, even though the day of Shabbos should be utilised for higher purposes, these books are not muktza.

Part two: Analysing various common cases

May I use a brick as a doorstopper?

A: If you designate the brick before Shabbos as a door-stopper, that is OK. If, however, you wish to use it as a doorstopper only temporarily, it remains Muktza.² This is because it is not the norm to use a brick as a doorstopper.

---

² Unless you make a shinuy in the brick המוכיח עליו וכו'. לעיין בזה גם כן לענין טלטולו ברגלו דהוי דרכו שלא בידי

Nonetheless, these items may be touched in a way that they will not move at all. So you are allowed to touch a heavy, broken tree trunk, being that it will not budge by you touching it. These items may be moved in an unconventional manner. So you may push aside a plant pot with your foot, since you would not normally move it in such a way*.

This type of muktza is called *muktza machmas gufo*.

So earth and sand are muktza. May my toddler play in a sandbox?

A: Until now, we have learnt about several types of muktza; kelim that may or may not be moved, depending on their purpose and usability on Shabbos. We have also learnt that something which has no use on Shabbos is muktza, whether it is an expensive and fragile keli or something which is not a keli.

There is also a middle group, items which are not normally used on Shabbos, but can sometimes be used on Shabbos. An example would be sand, which like earth, normally has no use, but if designated for use it becomes useful and therefore not muktza. This group of items is called "toras keli". If they were not designated before Shabbos for usage they are muktza, and if they were designated to their use before Shabbos they are not muktza.

What about food and books?

A: Kosher food is totally permissible to be moved on Shabbos even for no purpose whatsoever. The same rule applies to pet-food or other food which you may not eat, but is commonly used for animals in your locality. This food is not muktza at all. Non-kosher "treif" foods join this category too.

However, dough separated for hafroshas Challa, since it is not usable, it is considered *muktza machmas gufo* and may not be moved. The same rule

1. For their main purpose, i.e. to eat and drink. They may also be moved for a heter purpose, though not their own usual purpose, e.g. a spoon can be used to hold the place in a sefer (l'tzoirech gufon).
2. To use their space, e.g. if they are occupying space or are in the way, you may move them (l'tzoirsch mekomon).
3. For the purpose of their own protection, that they shouldn't get ruined or stolen (l'tzoirech atzmon). For example, if dishes were left in a place they may be fall and break, you may move them to safety.

But may not be moved for no reason at all (sheloi l'tzoirech).

c) A delicate, expensive article

So may I move a laptop?

A: Even though a laptop is used for work that is not permissible on Shabbos, nonetheless since it is an item that people are careful about due to its value or its fragility, this makes it automatically set aside from any use on Shabbos. The ruling for a laptop is, therefore, that it may not be moved even to use its place or its body.

The laptop falls into the category of muktza called *muktza machmas chisoron kis*.

d) Items that are not keilim

What about a coin: it is not fragile—may it be moved?

A: Here comes another group of items: Items that are not keilim, e.g. stones, plants, coins or animals. These may not be moved on Shabbos, even if you need the space or you want to use the non-keli for an permitted purpose, such as to use a stone as a doorstopper.

Did you know that there are several types of muktza?

A: Let's first understand that there are different types of muktza. It depends on the nature of the item in question, whether it has the status of keli or not. Also, what is its' purpose, plus several other details, as will be explained.

There are different types of kelim, based on their purpose:

a) A keli used for a task that is forbidden on Shabbos.

For example, scissors that are used for cutting paper to size are designated for a melocho, therefore are muktza. In this group of muktza, some acts are allowed and some are forbidden.

These kelim may not be moved:

1. For no reason at all (sheloi l'tzoirech).
2. For the purpose of their own protection, that they shouldn't get stolen or ruined (l'tzoirech atzmon). For example, if there is a pen on the floor in a place that it may be trodden upon, you may not pick it up. Regarding kicking the pen to safety - see below.

These Keilim may be moved:

1. To use them for a heter purpose. For example, scissors can be used to cut open a packet of food (l'tzoirech gufon).
2. To use their space, e.g. if the scissors¹ were left on a chair, you may take the scissors off the chair (l'tzoirech mekomon).

b) A keli used for a task that is permissible on Shabbos.

Example: Cutlery and dishes are used for heter purposes, to eat and drink. These items may be moved:

---

¹יל"ע בזה מ"ש הפמ"ג וכו' ¹

Practical questions in hilchos muktza, and their answers

Part one: Understanding the different categorizes of muktza

In order to understand the practical halochos, one must have a clear knowledge in the basic guidelines of muktza. In this chapter we will discuss the different categories of muktza, and the different halochos which apply in each case.

For the sake of clarity, this chapter is presented in a question-and-answer form, even though a full picture will only emerge after reading the entire chapter. Once reading this chapter, it will become clearer to the reader how to decide about any object whether it is muktza or not, and which category of muktza. In a separate chapter we will included a list of modern-day items, with a discussion on where they fall in the different categories of muktza, with the conclusions that were reached during discussions in the Kollel with Dayan Raskin, and based on contemporary halocho Seforim.

Topics discussed in this chapter: A keli for issur use/ a keli for heter use/ an expensive keli / a non-keli / food/ books/ seforim

What does the word mutkza mean?

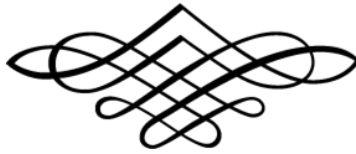
A: The word muktza means "put away". Chazal put an issur on all items which a person "sets aside", not to be used on Shabbos.

The term "muktza" essentially would refer to something that has no use on Shabbos, such as a stone or earth, or an expensive keli that you would not use for common domestic purposes.

Kovetz

Chiddushei Torah

11 Nissan 5776

Lubavitch Kollel — London